

LÆSETRAPPEN

Alle kan lære at læse

Sådan underviser du børn og unge i læsning
Håndbog for undervisere, forældre og studerende

INDHOLDSFORTEGNELSE

1	INTRODUKTION	9
1.1	Praktiske oplysninger	10
1.2	Kære underviser	12
1.3	Alle kan lære at læse	13
1.4	Det startede en ånsda	17
2	LÆSNINGENS HISTORIE – kort fortalt	27
2.1	De gode gamle dage	28
2.2	Læsning i nyere tid	34
2.3	Læsesituationen i dagens Danmark	41
3	LÆSEMETODEN	57
3.1	Den individuelle læsemetode	58
3.2	Fokus på det grundlæggende	65
3.3	Bogstaver og lyde	71
	Vokaler	74
	Hård, kort, lang vokal	75
	Konsonanter	78
3.4	Lydrette ord	83
3.5	Det 'hemmelige' alfabet	90
	De 'hemmelige' vokaler	92
	W og de 'hemmelige' konsonanter	95
	Uægte konsonanter	97
3.6	Konsonantskift og stumme bogstaver	102
3.7	Vokalrækker	105
	Tarzan-vokaler	109
	Godmorgen-vokaler	111
	Kast-op-vokaler	113

3.8	Læsetrappen	115
3.9	En lærers liv er fuld af gentagelser	124
3.10	Læselyst	128
3.11	Våfor sga de var så sward? – om skrivning og stavning	129
	Stavning	130
	Skrivning	137
4	UNDERVISERE	141
4.1	Læreren – en nøglefigur	142
4.2	Forældrenes rolle	149
5	ANDRE ASPEKTER OMKRING LÆSNING	157
5.1	Leg, Spil, Kreativitet – LSK	158
	Leg	158
	Spil	160
	Kreativitet	163
5.2	Ny pædagogik og alternative metoder	166
5.3	Test: pest eller fest?	173
5.4	Ernæring	180
	Viden og ansvar	185
5.5	Liv er bevægelse	189
6	SÆRLIGE MÅLGRUPPER	197
6.1	Hva' så, Hassan? Flersprogede i dobbeltild	198
6.2	Elever med særlige vanskeligheder	206
6.3	Den højt begavede, læsesvage elev	215
6.4	Unge med læsevanskeligheder	223
6.5	Læsning og social status	233
6.6	Kriminalitet og læsevanskeligheder	237

7	LÆSNING OG DIAGNOSTICERING	243
7.1	Ordblindhed – en myte?	244
7.2	Læsning – ADHD – diagnoser	255
8	INTERNATIONALE LÆSEAMBITIONER	265
8.1	Verdens bedste folkeskole – læring for livet	266
8.2	Det finske 'mysterium'	272
9	SKRIFTSPROGETS FREMTID	281
9.1	Ar de danske sgræfdsbråw forælled?	282
10	LÆSETRAPPENS EFFEKTIVITET	
	– en kvalitativ og kvantitativ undersøgelse	291
10.1	Interview med en læsevejleder	292
10.2	Resultater af Ordlæseprøve 1	298
10.3	Alkalær – en evidensbaseret metode	301
11	APPENDIKS	303
11.1	Læseråd – troubleshooter	304
11.2	Alkalær – kort fortalt	311
11.3	Kan man lære at læse på en uge?	315
11.4	Lydrette ord med 2 og 3 bogstaver	316
11.5	Det 'hemmelige' alfabet	318
11.6	Vokalrækker	319
12	KILDEHENVISNINGER	323

10

LÆSETRAPPENS EFFEKTIVITET

— en kvalitativ og
kvantitativ undersøgelse

- 10.1 Interview med en læsevejleder
- 10.2 Resultater af Ordlæseprøve 1
- 10.3 Alkalær — en evidensbaseret metode

10.1 INTERVIEW MED EN LÆSEVEJLEDER

Mie, som er læsevejleder på en skole i Nordjylland, er uddannet Alkalær-underviser. Ikke alle lærere på hendes skole er uddannede i Alkalær-metoden, men hun har selv taget ansvar for at lynoplære sine kollegaer, så de fagligt og pædagogisk trækker i samme retning.

Vær opmærksom på at Mie i interviewet nu og da refererer til fagudtryk der bruges i prøvesystemet "Skriftsproglig udvikling til 0.-6. klasse" fra Hogrefe Psykologisk Forlag. De væsentligste grafer og statistikker kan du se sidst i dette kapitel.

- Fortæl os lidt om din baggrund, Mie.

Jeg har været læsevejleder i 25 år. I starten af min karriere opnåede jeg pæne læseresultater med mine elever. Men i de senere år har det knebet gevaldigt med de læseundervisningsmaterialer der er nu om dage.

- Hvad mener du helt præcis?

Jeg mener at resultaterne var bedre dengang vi for eksempel kørte "Søren og Mette" med hele klasser eller underviste enkeltelever efter Jørgen Frosts helhedsmetode. Det kan måske også skyldes at eleverne dengang generelt var mere koncentrerede.

- O.k. Men hvad så nu?

Ja, fra marts måned til sommerferien er vi begyndt at køre Læsetrappen på skolens to børnehaveklasser, og det har været utrolig positivt. De læsetest-resultater vi har fået på vores to 1.-klasser i år, er en hel del bedre sammenlignet med de klasser vi har testet de sidste mange år.

- Hvad mener du med bedre?

Jeg tror at man kan sige det sådan at feltet er blevet mere samlet og samtidig er løftet op på et højere niveau.

Vi har jo nogle børn som prøven i virkeligheden er alt for svær for. De har simpelthen ikke fattet hvad det drejer sig om, altså det med bogstaver og lyde og deres sammensætning til ord. Allerede fra

begyndelsen er de hægtet helt af. Det sker ikke når man bruger denne læsemetode. Ikke nok med at feltet bliver samlet og løftet, eleverne får også sat tempoet op. Du har altså ikke en eneste elev der ligger nede i før-fasen, og som slet ikke er med. Og du har heller ikke nogen i erkendelsesfasen for hvem usikkerheden stadig er markant.

Vi kan for eksempel se at der i de to klasser fra sidste år som er blevet undervist almindeligt, sidder en 3-4 stykker i hver klasse der nu slet ikke kan følge med i klasseundervisningen. De elever tager vi ud af undervisningen 2-3 gange om ugen til et læseløft. Men det er slet ikke sikkert at vi kan løfte dem tilstrækkeligt, fordi de allerede er kommet langt bagefter.

- Meget interessant – og lidt skræmmende ...

Ja, for det er jo lige præcis dem vi har problemer med. Men når vi kører Læsetrappen, så bliver alle elever jo både set og hørt. Du får fat i det enkelte barn hver eneste dag. De får en stemme, kan man sige. Sådan er det ikke med den almindelige undervisning. Der er det ikke sikkert at man får fat i dem alle sammen – de får ikke ytret sig. Nogle af dem sidder bare og kigger på at de andre kører derudad. Det er ikke optimalt.

- Så du siger altså at når det først er gået galt, så er det ikke lige sådan at rette op på?

Nej, for når de så er kommet op i 4.-5. klasse, vil de stadig være langt bagefter de andre – også selv om de får styr på det helt grundlæggende med bogstaver og lyde. Det kan være at de først begynder at kunne følge med i overbygningen – hvis overhovedet. Og vi har slet ikke tid til den slags i skolen i dag. Eleverne skal lige fra skolestart bruge uforholdsmæssigt meget tid på læse- og litteraturforståelse frem for at få læsekoden helt på plads. Det er altså virkelig en ond cirkel.

- Så det er åbenbart en god strategi at få lagt fundamentet i børnehaveklassen hvor de har fokus på det, og i øvrigt har tid nok?

Ja, bestemt, og vi har jo også rost vores børnehaveklasseledere. De

10.1 *har gjort et flot stykke arbejde i år, for vi har faktisk ikke haft større vanskeligheder med nogen af børnene. Der er selvfølgelig nogle der er bedre end andre til at knække koden, men de holder sig alle sammen inden for normalområdet. Hvis vi ser på den klasse der hedder 1. a, så er de faktisk et helt år foran i forhold til normen. Og b-klassen er godt et halvt år foran. Vi har fået samlet flokken.*

- Ja, det kan man se af statistikken. De trækker i fællesskab.

Ja, og det bliver nemmere at undervise i klasserne når der ikke er så stort et spring. Når de først er dernede i før-fasen og erkendelsesfasen, så skal vi jo allerede i 1. klasse til at finde andet læsestof frem til dem. Og det er altså helt galt at vi så tidligt i skoleforløbet ikke kan give dem den samme undervisning som de andre.

- Har du noget indtryk af hvad man bruger af resurser når man kører med den nye form for undervisning?

Vi er to lærere på to lektioner tre gange om ugen, og alle, også pædagogerne, har jeg selv uddannet så godt jeg kunne. Jeg har også uddannet 1.-klasselærerne. Så når et barn nu kommer bagefter i 1. klasse, kommer det straks ud sammen med klassepædagogen eller undervisningsassistenten som kender Alkalær-metoden, indtil barnet er på niveau igen. Så det kræver selvfølgelig nogle resurser. Men det er jo ingenting i forhold til de resurser som vi sparer på et senere tidspunkt.

- Når du siger at børnene er et helt år foran det normale niveau, skal det så forstås helt bogstaveligt, altså sammenlignet med almindelige klasser?

Nej, altså, hvis du tager ordlæseprøve 1 i efteråret for 1. klasse, så er normen på et bestemt niveau. Hvis du tager den i foråret for 1. klasse, så er normen på et andet niveau, og så videre op i 2. klasse. Og a-klassen var altså et helt år foran i forhold til normerne.

- Så de er altså et helt års test foran, og ikke nødvendigvis et kalenderår?

Ja, det kan man godt sige, men essensen er at de læser meget bedre og sikrere end normalt i forhold til deres klassetrin.

- Politikere og andre vil jo nok være meget interesserede i hvad det her koster – altså om denne form for undervisning er dyrere eller billigere end normalt. Har du nogen kommentarer til det?

Sagen er jo at politikerne i de sidste mange år har skåret specialundervisningen ned. Jeg har i mange år koordineret den faglige specialundervisning i dansk på vores skole, og den er over en årrække skåret ned fra 26 til nu 8 timer. De 8 timer der er afsat i år, har jeg selv, og der kører jeg udelukkende individuelle forløb med elever efter Læsetrappen.

De elever der tilbydes kursus, er enten røde, "ordblinde", eller gule, "fonologisk usikre", i den nationale ordblindetest. Specielt de der er gule, kan normalt hverken få læse- eller stavehjælp. Det er altså børn der ikke kan få it-hjælpemidler. Så de er lidt på den. Men nu er man igen begyndt at tale om at give flere lærerressurser til indskoling – altså flere tolærer-ordninger og flere pædagoger. Det kører lidt frem og tilbage.

- Så hvad er det endelige svar til politikerne, der jo er ansvarlige for at betale gildet? Hvad tror du kan motivere dem?

Jeg er jo ikke politiker, men det er jo klart at man kan blive motiveret ved at se hvor hurtigt børnene knækker læsekoden ved hjælp af denne læsemetode. Det er jo grundlaget for at man får noget som helst ud af læseforståelse, og også at man forstår hvad de andre fag i skolen handler om.

- Hvis I allerede i 1. klasse kan sende børn videre der alle sammen har fundamentet i orden, så belaster de jo ikke dine sølle 8 timer på mellemtrinnet, eller hvad?

Det er jo netop det jeg siger til min skoleleder: "Om 3 år behøver jeg

10.1 *ikke at give ret mange elever faglig specialundervisning i læsning mere. Der vil simpelthen ikke være behov for det.”*

- Hvad siger forældrene til den nye læsemetode?

Forældrene i de to klasser er supertilfredse. Nogle forældre siger at så godt læste de ikke engang selv i 3. klasse. De er meget glade og overraskede, og det er jo også med deres hjælp at det lykkes så godt. De er i den grad tro mod mig og min lektieplan. Forældrene er især en stor hjælp med hensyn til at repetere stoffet. Og ofte går der sport i at nå det mål som børnene får af mig, inden for de 20 minutter som de ved de skal læse dagligt. Det er et meget lykkeligt samarbejde vi har.

- Vil du til sidst fortælle os hvad denne læsemetode har betydet for dig på det helt personlige plan?

Jeg har igennem et langt lærerliv som dansklærer og læsevejleder i folkeskolen godt kunnet lide at sætte mig ind i forskellige læsemetoder. Det motiverer mig, og hvis jeg har fornemmelsen af at en metode vil virke på enten enkeltelever eller hele klasser, er jeg klar til at prøve den af i praksis med det samme, hvis det kan lade sig gøre.

Jeg er sådan en “learning by doing”-lærer, så da jeg for 3 år siden stiftede bekendtskab med Læsetrappen for første gang, blev jeg begejstret for metoden og materialet. Da jeg var færdig med det første kursus, gik jeg straks i gang med at afprøve metoden på enkeltelever, der fik tilbud om undervisning sammen med deres forældre en lektion om ugen. Det gik rigtig godt. Børnene viste gode fremskridt, og forældrene var meget tilfredse. Så derfor fik jeg lov til at tage hele uddannelsen.

Jeg oprettede også et par små hold for nogle 4.-klasseselever hvor det ikke var muligt med forældredeltagelse, men med lektier derhjemme, for at afprøve det og se effekten. Mine erfaringer viser at den individuelle undervisning med forældredeltagelse er den mest effektive – særligt hos de store elever og de elever der har de største læsevanskeligheder. De kommer hurtigere igennem modulerne og bevarer motivationen og en fornemmelse af at “det her gør jeg sammen med mine forældre”, og at “det er til at overkomme”. Det giver mere flow i læringen at eleverne hele tiden kan mærke at de bliver bedre til at læse og stave.

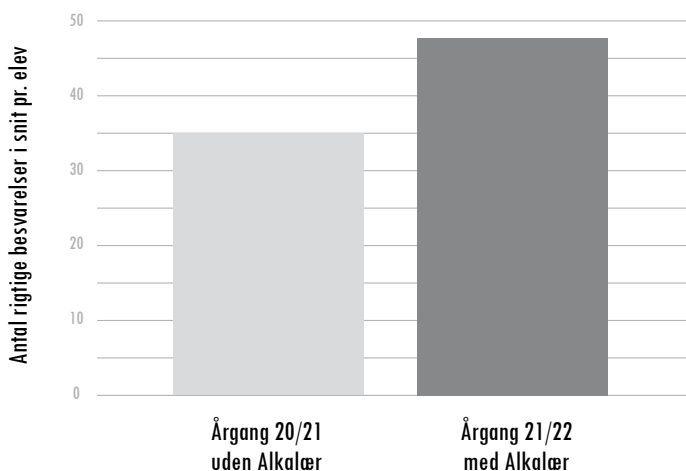
Da jeg så her efter sommerferien skulle være dansklærer i en 1.-klasse, og der var kollegaer der var med på at afprøve metoden i hele klasser, var jeg klar til at lære fra mig. Og så gik vi simpelthen i gang. Det er gået over al forventning. Det er min kollega i den anden 1.-klasse og jeg helt enige om. Og jeg har personligt følt mig godt tilpas som indskolingslærer lige fra starten, selv om det er 10 år siden at jeg har haft en 1.-klasse.

- Tak for interviewet, Mie – og go' vind fremover!

10.2 RESULTATER AF ORDLÆSEPRØVE 1

SAMLET LÆSELØFT MED ALKALÆR-METODEN

Årgang 20/21 på Mies skole har ikke været undervist med Alkalær-metoden, men det har årgang 21/22. Søjlediagrammet nedenfor giver et grafisk overblik over det samlede læseløft fra årgang 20/21 til årgang 21/22 – en forbedring på 36,2 procent.

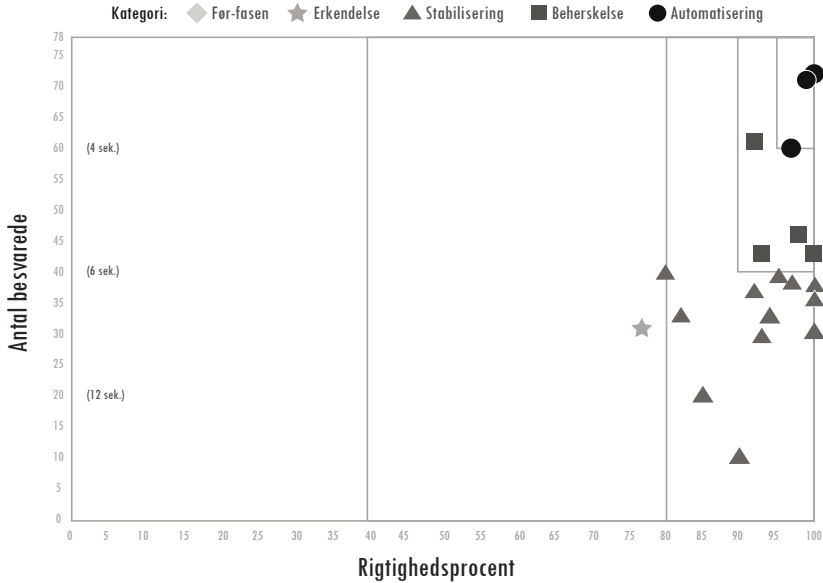

Dette overblik baserer sig på de mere detaljerede prikdiagrammer på de følgende sider. Diagrammerne udgør resultaterne af Hogrefes ”Ordlæseprøve 1”^{*} for fire forskellige klasser, nemlig 1A årgang 20/21, 1A årgang 21/22, 1B årgang 20/21 og 1B årgang 21/22.

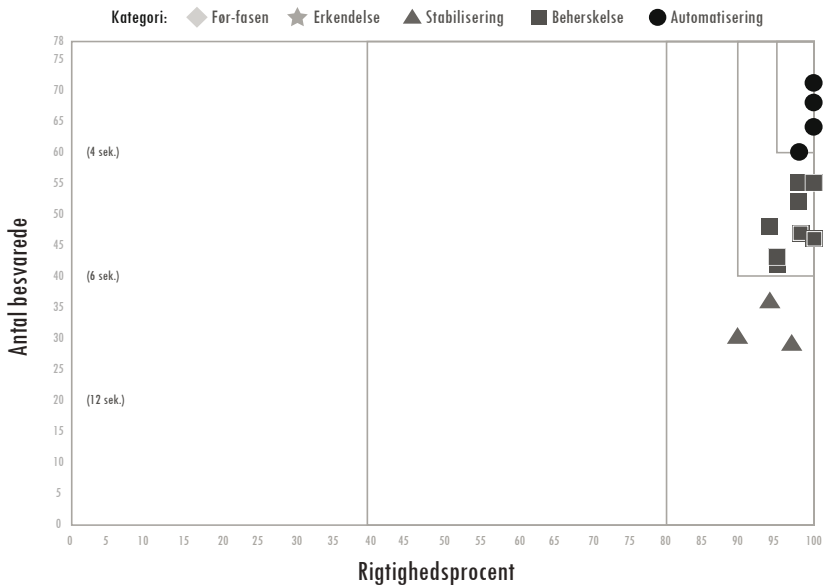
Eleverne har, ved at vælge mellem forskellige illustrationer til hvert ord (multiple choice), skullet angive betydningen af 78 ord af stigende sværhedsgrad – altså afkodning med forståelse. Tid er så væsentlig en faktor i prøven at kun én elev har nået at svare på alle 78.

Det ses tydeligt at der i årgang 21/22 ikke længere er de 'agterlanterner' som der var i årgangen før. Feltet af elever er altså blevet samlet, og samtidig er det løftet op på et højere niveau – både hvad angår antallet af besvarede spørgsmål og rigtighedsprocenten.

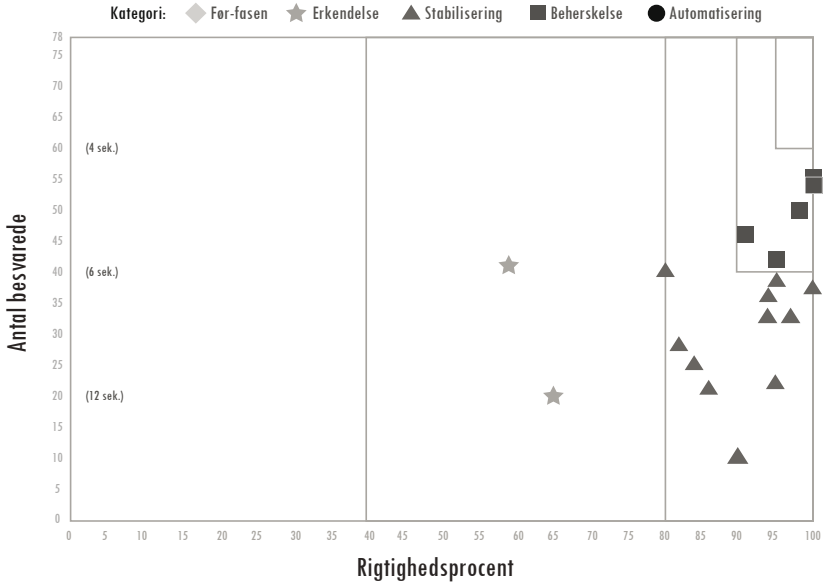
Ordlæseprøve 1 uden Alkalær
1A (årgang 20/21)

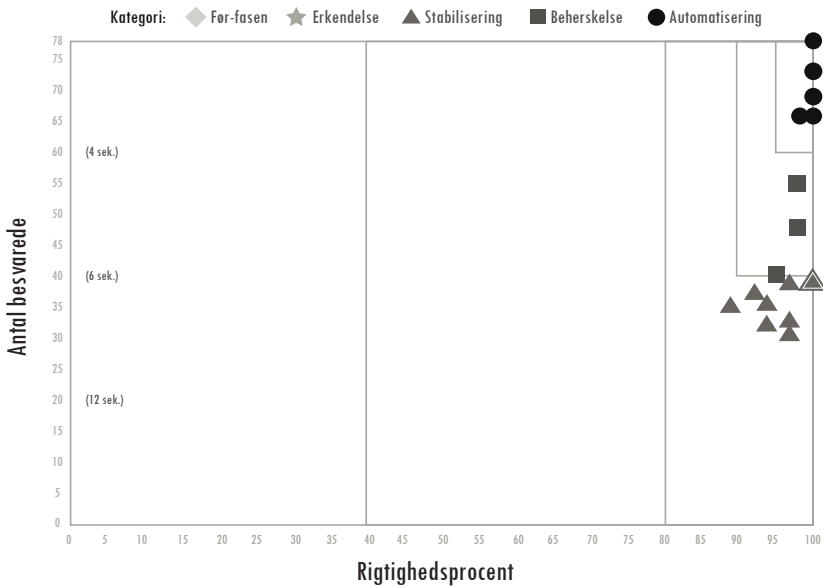
Ordlæseprøve 1 med Alkalær
1A (årgang 21/22)

10.2 Ordlæseprøve 1 uden Alkalær 1B (årgang 20/21)

Ordlæseprøve 1 med Alkalær 1B (årgang 21/22)

ALKALÆR – EN EVIDENSBASERET METODE

ANALYSE AF EFFEKTEN AF ALKALÆR: DATAGRUNDLAG, METODE OG RESULTATER

Et certificeret konsulentfirma udførte i 2021 en uvildig analyse af Alkalær-metodens effektivitet i indskoling.^{*} Målingen blev udført på baggrund af resultaterne af de nationale test på 35 kommuneskoler, jævnt fordelt over hele landet, som helt eller delvist brugte metoden.

Således var det ikke nødvendigvis samtlige lærere på de undersøgte skoler som var Alkalær-uddannede. Ud fra analysens data kan man heller ikke aflæse hvorvidt samtlige klasser på de enkelte skoler benyttede sig af Alkalær-metoden.

Trods disse forbehold dokumenterede undersøgelsen tydeligt at eleverne havde bedre resultater sammenlignet med elever der ikke benyttede sig af Alkalær-metoden.

Det samlede resultat fremkom ved at undersøge testresultater fra klasser over en periode med 3 nationale test. Her viste det sig at Alkalærelevernes læseniveau i gennemsnit lå 10 pct. over kontrolgruppens, og at eleverne desuden blev hurtigere og mere sikre læsere.

Sammenholder man denne større undersøgelse af Alkalær-metoden med resultaterne af Hogrefes Ordlæseprøve 1 fra den tidligere omtalte nordjyske skole (kapitel 10.1 og 10.2), er det nærliggende at konkludere at Læsetrappens meget metodiske tilgang til at bryde læsekoden netop opfanger de læsesvage elever og sikrer at alle elever i klassen bryder læsekoden.

LÆSETRAPPEN

DE 120 MEST
BRUGTE ORD

DET HEMMELIGE
ALFABET

KONSONANT-
KLYNGER

LYDRETTE ORD

BOGSTAVERNES
LYDE

BOGSTAVERNES
NAVNE OG FORMER

Læsning er
at sætte
bogstavernes lyde
sammen til ord!

LÆSERUTINE

VOKALRÆKKE:
KAST-OP-
VOKALER

VOKALRÆKKE:
GODMORGEN-
VOKALER

VOKALRÆKKE:
TARZAN-
VOKALER

STUMME
BOGSTAVER

KONSONANT-
SKIFT

Læseforståelse
er at forstå
de ord
du læser!

